

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

УРОКІВ З НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

І РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Українська мова є державною мовою України. Для більшості її громадян вона є рідною. Рідна мова єднає сучасне покоління з попередніми й наступними і творить єдине ціле.

«Мова, — писав відомий педагог К. Ушинський у статті «Рідне слово», — є найкращий, що ніколи не в'яне й вічно розвивається, цвіт».

Як навчальний предмет українська мова виконує кілька функцій. Вона є об'єктом **пізнання, засобом спілкування і засобом самовираження** людини.

З раннього дитинства до глибокої старості людина невіддільно пов'язана з мовою. Це єдине знаряддя, яке вивисує її над світом, робить її нездоланною у пошуках істини.

Розпочинається прилучення дитини до краси рідної мови з милих бабусиних казок, забавлянок, материних колискових.

Але не кожна дитина, виховуючись вдома, сьогодні має можливість пізнавати в повній мірі багатство і красу рідної української мови. А без розвиненої мови учень не може здобути ґрунтовні знання з основ наук, не зможе гармонійно розвиватися.

Перше й основне завдання початкового періоду навчання — якомога швидше й якісніше допомогти дитині надолужити прогалини материнської школи у засвоєнні лексем рідної мови, її законів, особливостей.

Згідно тверджень вчених-лінгвістів та психологів лексичний запас особистості здебільшого формується від чотирьох до восьми років. А це якраз той вік, який охоплює дошкільне й початкове шкільне навчання дитини.

За даною програмою дитина за один навчальний рік має можливість не тільки засвоїти значення того чи іншого слова, але й осмислити обмотивованість його появи на українському ґрунті в цікавій і доступній для неї формі. Засвоєння лексем пропонується тематично підпорядковане.

Курс навчання грамоти як складова частина програми з української мови для початкової школи має на меті не лише навчити дитину читати й писати, але й закласти міцний фундамент для подальшого зацікавленого опанування школярем рідної мови.

Навчальний матеріал побудований на щоденному очікуванні дива. Коли дитина дивується, вона легко, з радістю все сприймає.

І це диво має відбуватися, в першу чергу, на уроках рідної мови.

Як досягнути задуманого подано у **«Методичних рекомендаціях щодо проведення уроків навчання грамоти»**.

Для того, щоб досягти максимального ефекту у засвоєнні програмового матеріалу, автори, зважаючи на особливості шестирічної дитини, пропонують:

- а) чергувати завдання уроків читання і письма, щоб уникнути згасання **інтересу**, розвиваючи **довільну** увагу, яка формується лише в процесі спілкування з іншими людьми;
- б) **увесь навчальний день** підпорядковувати єдиній темі висловлювання, бо це сприятиме швидкому та якісному вхожденню лексем даної теми в активний словник дитини.

Усі одинадцять років навчання будуть успішними лише тоді, коли дитина на початковому етапі захопиться книжкою, відшліфує техніку читання.

Недосконалі навички читання призводять до того, що діти мало й неохоче читають, мимоволі позбавляють себе одного з найважливіших джерел знань і збагачення свого лексичного словника. А обмеженість словникового запасу та низька техніка читання перешкоджають дитині зрозуміти, осмислити зміст прочитаного. У свою чергу, через низький розвиток мови учням важко давати логічно обгрунтовані відповіді, аргументувати свої міркування, зв'язно й послідовно викласти зміст твору чи свої думки.

Усе перераховане впливає й на інші сторони діяльності дітей, вони втрачають інтерес до процесу учіння, не вміють зосереджуватися під час виконання завдань, у них уповільнений темп роботи, недостатня спостережливість, дуже низька мовна активність.

Тому, щоб запобігти усьому переліченому, автори врахували це у створених підручниках та посібниках, щоб максимально сприяти основному завданню уроків грамоти — захопити, зачарувати дитину процесом учіння.

Щоб дана програма була зреалізована, пропонуються такі підручники і навчальні посібники:

1. Підручник «БУКВАР», який складається з добукварної, букварної та післябукварної («БУКВАРИНКА») частин, за якими шестирічний школяр вчиться увесь навчальний рік, щодня разом з вчителем опрацьовує одну розгортку (1-2 сторінки) підручника.

Підручник у своїй основі має такі філософсько-методологічні засади: звуко-буквений, складовий, словесний принципи навчання грамоти українознавчого спрямування. Його зміст перейнятий українським національним духом, відповідає національній вдачі української дитини, сприяє інтелектуальному, духовно-моральному, естетичному розвитку, утвердженню чеснот і норм моралі. «БУКВАР» і «БУКВАРИНКА» формують в учнів **інтегративні знання**.

Автори пропонують спочатку вивчення всіх голосних звуків, а тільки засвоївши їх, приступати до вивчення сонорних і найчастотніших приголосних звуків.

Це дає змогу вчителеві підготувати дитину-логопата (а у шестирічному віці ще недостатньо сформований мовленнєвий апарат дитини і в класах таких учнів є великий відсоток) до сприймання, відтворення приголосних звуків, в яких вона відчуває труднощі. Вчитель має змогу навчити дитину виділяти виучуваний звук серед інших, правильно вимовляти його (логопедична казочка Язичка), слухати інших мовців. А це сприятиме в подальшому швидкому розвитку фонематичного слуху.

2. У «ЗОШИТІ ДЛЯ ПИСЬМА» (у 2-х частинах) завдання органічно пов'язані з роботою на уроках навчання грамоти в добукварний і букварний періоди.

Завдання пропонуються найрізноманітніші, цікаві, викликаючи на таких важких уроках як письмо зацікавленість у дітей. Тут і переплутанки, і малюнкові самодиктанти, й утворення нових слів з літер поданого слова.

Для розвитку координації рухів руки під час письма, уміння відтворювати різні види ліній у зошитах пропонується перед написанням літер олівчиком промальовувати предмети, в яких заховані елементи виучуваної літери.

Предметні малюнки погруповані здебільшого логічними зв'язками, встановлюючи які учень повніше осмислюватиме навколишнє через взаємозв'язки.

3. У «МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЯХ» поданий матеріал, який вчитель **творчо** використовує на всіх уроках першого року навчання дитини в школі.

Запропонований матеріал полегшує працю вчителя, розширює його знання з різних галузей мовознавчої науки і методики викладання рідної мови.

Підручник «БУКВАР» можна використовувати і в **школах національних меншин**. Він допоможе дитині, яка не володіє українською мовою, швидше засвоїти величезний пласт української мови (завдяки предметним малюнкам, підписам під ними, полосним ілюстраціям), швидко і правильно навчитися читати по-українськи, **бо автори звертають увагу і на акцентологію українських слів**.

Про те, що ілюстративна частина будь-якого підручника відіграє велике значення в навчальному і виховному процесі, ні в кого не викликає ніяких сумнівів.

Працюючи над ілюстративною частиною підручника «БУКВАР» автори ставили перед собою такі концептуальні вимоги:

- а) ілюстрації повинні **відповідати віковому сприйняттю** зображуваного;
- б) ілюстрації мають бути **органічно пов'язані з навчальним матеріалом** підручника;
- в) вони повинні викликати **позитивні емоції**, тобто повинні бути оригінальними, цікавими, естетичними.

Коротко про те, в який спосіб ці вимоги зреалізовані в підручнику:

1. Зображення є стилістично наближеними до дитячих малюнків, що становить єдність з відомими вже учням дошкільними книжками і допомагають учням на уроках образотворчого мистецтва в оволодінні навиками зображення (перспективного, предметного).
2. Основними персонажами ілюстрацій є діти, казкові герої, звірята...
3. Події відбуваються в різних ситуаціях, у різних місцях і в різні пори року.
4. У зображеннях ілюстрацій немає нічого зайвого, такого, що не було б пов'язано з темою уроку.
5. Ілюстрації чітко діляться своїми завданнями на два види: сюжетні та предметні. Перші — підпорядковані темі

висловлювання на уроці, другі — виконують роль допоміжного матеріалу.

6. Ілюстрований матеріал оригінальний і цікавий, викликає позитивні емоції.

Ці проблеми автори вирішують відповідно до завдань кожної частини підручника.

Так, наприклад, у **добукварному періоді** розміщені великі полосні **ілюстрації, побудовані** здебільшого **на переплутанках**, де учні з різним ступенем готовності до школи почувають себе комфортно, можуть проявити свою спостережливість.

Букварний період має ту цікавинку, що **в сюжетних малюнках заховане зображення графеми**, яка вивчається на уроці; всі **назви предметів**, зображених на полосній ілюстрації, **мають виучуваний звук** на уроці.

У **післябукварному періоді** (підручник «БУКВАРИНКА») в розділі «Великі люди України» постаті зображені не статично, а в дії.

Відповідно до теми уроку вибирається і певна кольорова гама, співвідношення кольорів, що сприяє естетичному сприйняттю зображуваного.

Автори в підручниках намагалися досягти цілісного сприйняття тексту з ілюстраціями.

Отже, **навчаючись** за даними підручниками і навчальними посібниками,

УЧЕНЬ:

- 1) швидко долає прогалини у володінні лексемами рідної мови, бо засвоює їх тематично підпорядкованими;
- 2) з мінімальними затратами енергії швидко вчиться читати (цьому сприяють слова у стовпчиках з кольоровим виділенням);
- 3) щоденно шліфує техніку читання за допомогою різних вправ;
- 4) оволодіває навиками монологічного, діалогічного мовлення, вміє висловлюватися на будь-яку тему, опрацьовану за підручником;
- 5) вміє «читати» ілюстрацію;
- 6) знайомиться (практично) з поняттями «синонімія», «антонімія», «омонімія», багатозначність; творчо використовує ці відомості в усному, писемному мовленні;

- 7) складає римовані рядки з поданими словами у стовпчиках, на задану тему;
- 8) може продовжити (дофантазувати) текст, запропонований у підручнику;
- 9) навчається творити казку, оповідання за аналогією, поданим початком чи кінцівкою;
- 10) розвиває орфографічну зіркість (цьому сприяють підписи під предметними малюнками);
- 11) вміє користуватися додатковою літературою (робота зі словником);
- 12) сольфеджує нескладні мелодії дитячих пісень, сам творить мелодії на запропоновані вірші;
- 13) легко навчається зображувати предмети в просторі, бо всі полюсні ілюстрації наближені до можливості дитячої руки у відтворенні предметів у середовищі.

УЧИТЕЛЬ:

- 1) раціонально використовує навчальний час кожного учня (з різним ступенем розвитку);
- 2) розвиває творче, асоціативне, логічне мислення дитини;
- 3) має можливість наочно, а не тільки словесно, щоденно демонструвати дитині красу, багатство, мелодійність рідної мови;
- 4) розвиває фонематичний слух, мовленнєвий апарат шести-річного учня;
- 5) спонукає маленького школяра до поглиблення своїх знань з різних галузей науки;
- 6) раціонально використовує свій час у підготовці та проведенні уроків.

ПРОГРАМА

НАВЧАННЯ ГРАМОТИ І РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

1 клас

Програма є одночасно і календарним планом. Вчителеві треба проставити дату проведення уроку.

- I. **ДОБУКВАРНИЙ (ПІДГОТОВЧИЙ) ПЕРІОД** триває 10 робочих днів. На уроках у цей період учень працює з підручником «БУКВАР», користується «ЗОШИТОМ ДЛЯ ПИСЬМА» (частина 1) з друкованою основою, де **тільки працює олівцем**, і зошитом для моделювання слів, речень.

№ з/п	Зміст роботи	Дата
1.	Святковий урок « Ми щасливі діти твої, Україно! »	
2.	Тема « Дорога до знань ». Ознайомлення зі школою, класом, підручником. Правила поводження з книгою, підручником. (<i>Буквар, с. 3</i>)	
3.	Ознайомлення із зошитом для письма. Правила сидіння за партою. Правила користування олівцем, ручкою. (<i>Зошит, част. 1, с. 1</i>)	
4.	Тема « Дорога до школи ». Правила вуличного руху. Поняття про речення. Складання речень. Моделювання їх (2-5 слів). Словникова робота. (<i>Буквар, с. 4-5</i>)	
5.	Письмо олівцем вертикальних ліній, штрихування, правила розмальовування. (<i>Зошит, част. 1, с. 2</i>)	

№ з/п	Зміст роботи	Дата
6.	Тема « Розпорядок дня школяра ». Закріплення вивченого про речення. Поняття про слово. Словникова робота. (<i>Буквар, с. 6-7</i>)	
7.	Письмо олівцем вертикальних, заокруглених вгорі, внизу, кругових ліній. Розвиток окоміру. (<i>Зошит, част. 1, с. 3-4</i>)	
8.	Тема « Подвір'я. Домашні тварини ». Закріплення вивченого про слово. Поняття «склад» слова. Поділ слів на склади. Словникова робота. (<i>Буквар, с. 8</i>)	
9.	Письмо олівцем кривих, вертикальних ліній із заокругленням вгорі, внизу. Основні поняття: форма, співвіднесення. (<i>Зошит, част. 1, с. 5</i>)	
10.	Тема « Город. Рослини городу ». Закріплення вивченого про склад. Моделювання слів. Поняття про наголос. Визначення наголошених складів. Словникова робота. (<i>Буквар, с. 9</i>)	
11.	Письмо олівцем похилих ліній, похилих із заокругленням вгорі, внизу, петельок. Складання речень. Моделювання речень, слів. (<i>Зошит, част. 1, с. 6</i>)	
12.	Тема « Так чи ні ». Правила доброго тону. Поняття про склад. Види складів. Поняття про звуки. Розрізнення голосних і приголосних звуків. Моделювання слів. Словникова робота. (<i>Буквар, с. 10</i>)	
13.	Письмо олівцем похилих вертикальних, похилих з петельками, напівовалів, овалів. (<i>Зошит, част. 1, с. 7</i>)	

№ з/п	Зміст роботи	Дата
14.	Тема « Ми дбайливі господарі ». Класифікація приголосних. Розрізнення на слух твердих-м'яких, дзвінких-глухих. Словникова робота. <i>(Буквар, с. 11)</i>	
15.	Письмо олівцем овалів, напівовалів, з'єднання різних елементів письма. Знайомство з графічною сіткою зошита. Назви ліній. <i>(Зошит, част. 1, с. 8)</i>	
16.	Тема « Нам відомі казки ». Закріплення вивченого про звуки. Аналіз, моделювання слів. Словникова робота. <i>(Буквар, с. 12)</i>	
17.	Письмо олівцем кривих, овалів, петельок, різних з'єднань елементів письма. <i>(Зошит, част. 1, с. 9)</i>	
18.	Тема « Нам відомі казки ». Закріплення вивченого про звуки. Аналіз, моделювання слів. Словникова робота. <i>(Буквар, с. 13)</i>	
19.	Письмо олівцем кривих, овалів, петельок, різних з'єднань елементів письма. Закріплення знань: назви ліній сітки зошита, назви елементів письма, їх з'єднань. <i>(Зошит, част. 1, с. 10)</i>	
20.	Тема « Урок закріплення вивченого в добукварний період ». Тема « Рік. Пори року ». Складання речень за моделями. Звуко-складовий аналіз слів. Родові і видові поняття. Розрізнення понять «текст» і «речення». <i>(Буквар, с. 14, 15)</i>	
21.	Письмо різних елементів з'єднань. Знаходження знайомих ліній на малюнку. Перевірка навиків написання різних елементів письма за інструкцією вчителя. <i>(Зошит, част. 1, с. 11)</i>	

ОСНОВНІ ВИМОГИ

до знань та умінь учнів на кінець

ДОБУКВАРНОГО ПЕРІОДУ

Учні повинні знати:

- 1) правила поведінки учня в школі, на уроці;
- 2) знати лексеми розмовних тем, вивчених у цей період;
- 3) осмислено володіти семантико-граматичними категоріями («істота-неістота», «однина-множина»...);
- 4) мати початкове поняття про «речення», «слово», «склад», «звук», «наголос»; знати їх графічні зображення.

Учні повинні вміти:

- 1) уважно слухати й точно розуміти розповідь, вказівки вчителя;
- 2) правильно оцінювати свої вчинки, дії інших;
- 3) правильно реагувати на зауваження, прохання вчителя, однокласників;
- 4) працювати в колективі;
- 5) дотримуватися правил поведінки учнів на уроці, в школі, в позаурочний час;
- 6) правильно сидіти під час уроків усного мовлення, письма;
- 7) користуватися книгою;
- 8) організовувати своє робоче місце на певний урок;
- 9) чітко відповідати на запитання повними реченнями;
- 10) правильно моделювати речення, слова (нескладні випадки);
- 11) розрізняти на слух голосні та приголосні звуки (тверді-м'які, глухі-дзвінкі), послідовно їх називати в слові, визначати місцезнаходження виучуваного звука в складі («на початку», «посередині», «в кінці»);
- 12) визначати в слові наголос, кількість складів;
- 13) будувати речення з різною метою висловлювання;
- 14) засвоїти просторові поняття, орієнтуватися на сторінках підручника, зошита;
- 15) виконувати різні зорові, слухові диктанти;
- 16) знати сітку зошита, розуміти поняття «між лінійками», «під лінійкою», «до лінійки», «на лінійці», «посередині рядка»;